

راهنمای مصوّر سفر زیارتی

عراق و شهادت

شناسنامه

سرشناسه : علوی، احمد، ۱۳۴۰ - ، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور : راهنمای مصوّرفر زیارتی عراق/
گردآورنده : احمد علوی ؛
طراحی و گرافیک: صادق انصاری
عکاسان : علی علوی، امیر حسامی نژاد، ناصر ابراهیمی.
مشخصات نشر : قم: معروف، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری : ۵۸۸ص:مصور(رنگی)،جدول،نمودار .
شابک : ۸۰۰۰۰ ریال: ۲- ۸۷- ۸۲۷۵- ۹۶۴- ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : زیارتگاه‌های اسلامی — عراق — راهنماها
موضوع : زیارتنامه‌ها
موضوع : زیارت — آداب و رسوم
شناسه افزوده : علوی، علی، ۱۳۴۸ - ، عکاس
شناسه افزوده : حسامی نژاد، امیر، ۱۳۶۱- ، عکاس
شناسه افزوده : ابراهیمی، ناصر، ۱۳۶۱- ، عکاس
رده بندی کنگره : ۱۳۸۹/۸۲۲ع/۹۶۳/۲۹۷/۷۶۴
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۷۶۴
شماره کتابشناسی ملی : ۲۰۱۷۸۹۵

قم - خیابان مصلّای قدس - پلاک ۶۸۲
صندوق پستی: ۱۵۸-۳۷۱۶۵
تلفن: ۰۲۵۱-۲۹۳۹۱۴۰-۱
نمابر: ۰۲۵۱-۲۹۲۶۱۷۵
وب سایت: www.maroof.org
ایمیل: nashremaroof@gmail.com

قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال

توزیع ایران: سید حسن موسوی ۰۹۱۲ ۵۵۳ ۶۶۱۰
توزیع عراق: عزالدین الخزرجی ۰۷۷۱۱۱۹۵۹۲۰

تقدیم به مادرم که مرا در تربت نجف زاد
وبه پدرم که با مهر امیرالمؤمنین علیه السلام پروراند

راهنمای مصوّرفر زیارتی عراق

- ◀ گرد آورنده : سید احمد علوی
- ◀ طراحی گرافیک: صادق انصاری
- ◀ ویراستاران: حمید شریفی اقدم
محمد باقر صلواتی-مرتضی معراجی
- ◀ امورفتی: سید علی علوی
- ◀ عکاسان: سید علی علوی - امیرحسامی نژاد
ناصر ابراهیمی - حجة الاسلام ابراهیم جعفری بهاری
- ◀ لیتوگرافی: مهران - قم
- ◀ چاپ: گلها - قم
- ◀ نوبت چاپ: یازدهم - هفته اول خرداد ۱۳۹۱
- ◀ شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
- ◀ شابک: ۲- ۸۷- ۸۲۷۵- ۹۶۴- ۹۷۸

پیشگفتار:

كُلُّ الْخَيْرِ فِي بَابِ الْحُسَيْنِ علیه السلام

به قلم استاد جواد محدثی

هرچه آگاهی و شناخت‌های قبل از سفر بیشتر باشد، از این سفر مقدّس لذت بیشتری می‌بری و دیدن شهرها، حرم‌ها و جاهای گوناگون، اطلاعات قبلی تو را به یاد می‌آورد و دیدارها، معنای دیگری می‌یابد و حسّ بهتری پیدا می‌کنی.
محور زیارت‌ها و زیارتگاه‌های عراق، عبارت است از: نجف، کربلا، کاظمین، سامرا.
اگر چه مسافران عتبات راه، «زائر کربلا» می‌گویند، ولی تنها زیارت کربلا نیست؛ شهرها و حرم‌های دیگر و جاهایی که در حاشیه این شهرها یا بین این شهرهاست نیز، زیارت می‌شود.
شناخت جایگاه زیارت، به ویژه زیارت قبر امام حسین علیه السلام و آثار

دوست داری قبل از رفتن به کربلا و زیارت عتبات، با سرزمین عراق و شهرها و جاهای دیدنی و زیارتگاه‌هایش و شخصیت امامان معصوم علیهم السلام و اصحاب باوفای ایشان، آشنا شوی و بدانی که در این سرزمین چه گذشته است و جاهای دیدنی آن کجاست؟ کربلا و نجف و کاظمین و سامرا کجاست؟ چه شد که امامان ما در این شهرها شهید و مدفون شدند؟ چرا به زیارتشان می‌رویم؟ در زیارت، چه آدابی را باید مراعات کنیم؟ مسجد کوفه و مسجد سهله کجاست؟ و خیلی سؤال‌های دیگر...

فهرست

نَجَف ۶۹

■ تاریخچه شهر نجف ۷۱
■ تاریخ بنای مرقد امیرالمؤمنین علیه السلام ۷۳
■ نقشه هوایی کوفه و نجف ۷۴
■ شهر قدیم نجف ۷۶
■ نقشه نجف ۷۷
■ ایام مخصوص زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام ۷۹
■ مشخصات امیرالمؤمنین علیه السلام ۸۱
■ رابطه خاص کعبه و مولود کعبه ۸۵
■ گشایش درهای آسمان برای زائران ۸۶
■ دعای ورود به شهر ۸۸
■ دعای ورود به صحن امیرالمؤمنین علیه السلام ۹۰
■ زیارت پیش روی مبارک ۹۸
■ زیارت آدم و نوح علیهم السلام ۱۰۴

آسادگی برای سفر ۴۵

■ احکام و آداب سفر ۴۶
■ آداب زیارت ۵۰
■ ایام زیارتی معصومین علیهم السلام ۵۳
■ زیارت نیابتی ۵۴
■ نماز برای گذشتگان ۵۵
■ آشنایی با سرزمین عراق ۵۸
■ مسیرهای تشرّف به عتبات ۵۹
■ اطلاعات عمومی عراق ۶۰
■ تاریخ عراق ۶۱
■ پول عراق ۶۴
■ فاصله شهرها از یکدیگر ۶۴
■ تقسیمات کشوری عراق ۶۵
■ تقسیمات قومی و مذهبی عراق ۶۶

قرآن ۱۳

■ فاتحه ۱۴
■ آية الكرسي ۱۴
■ یس ۱۶
■ الزّحمن ۲۴
■ فتح ۲۹
■ ملک ۳۶
■ اعلی ۴۰
■ قدر ۴۱
■ کافرون ۴۱
■ نصر ۴۲
■ اخلاص ۴۲
■ فلق ۴۳
■ ناس ۴۳

سازنده آن و محتوای زیارتنامه‌ها و گوشه‌ای از تاریخچه آنچه بر این مرقد‌ها گذشته است، فضای ذهن و دل را برای پذیرش نسیم رحمت الهی و فیض علوی و حسینی آماده‌تر می‌سازد.

زیارت حرم حسینی در این میان، جذبه بیشتری دارد.

همواره عشق به کربلا و زیارت قبر سید الشهداء علیه السلام، همچون گوهری در صدف سینه‌های پدران و مادران و نیاکان ما بوده است. چه آن زمان‌ها که راه کربلا بسته بود و عاشقان حرم ابا عبدالله علیه السلام، قاچاقی و از بیراهه و مخفیانه به زیارت عتبات می‌رفتند و چه دوره‌هایی که این راه گشوده بود و دل‌باختگان حسین علیه السلام، با بال عشق و پای شوق، این راه را طی می‌کردند؛ این مشعل، روشن بوده و مانده است.

اینک چند نکته را یاد آور می‌شویم که می‌تواند در مطالعه این کتاب بهره بیشتری نصیبتان کند:

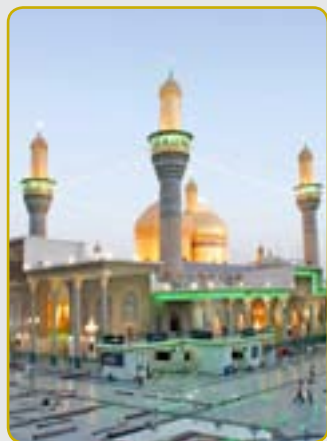
۱. در نقشه شهرها، طبق استاندارد کتب جغرافیا و نقشه‌نگاری، شمال نقشه، در بالای صفحه قرار داده شده، ولی در نقشه حرم‌ها و مساجد، برای سهولت زائران، اصالت به قبله داده شده و بالای صفحه قرار گرفته است. در نتیجه در نقشه حرم‌ها، شمال به طرف پایین صفحه قرار می‌گیرد.

۲. در تدوین کتاب سعی شده مطالبی که زائر، در این سفر مقدّس به آنها نیازمند است، یک جا گرد آید تا او را از همراه داشتن کتب اضافه و سنگین‌برهاند. اطلاعات لازم در مورد کشور میزبان، تاریخچه شهرهای زیارتی، اماکن تاریخی، ادعیه و سوره‌هایی که در این سفر زیارتی مورد نیاز است، احکام سفر، آداب زیارت و ... آمده است، اما زائران محترمی که این اندک، سیرابشان نمی‌کند، می‌توانند به قرآن، مفاتیح و سایر کتب موجود در حرم‌ها و مساجد مراجعه کنند.

۳. امامزادگان فراوانی نیز در سرزمین عراق آرمیده‌اند که فروغ فروزان و انوار تابان ائمه هدی علیهم السلام، سبب شده این ستارگان، کمتر در دید همگان باشند. شرح حال مختصر برخی از این بزرگواران نیز، در این کتاب آمده است.

قسم - آبان ۱۳۸۹

۴. عراق از دیرباز به عنوان مهمترین پایگاه شیعه مطرح بوده است

کاظمین ۳۳۹

- تاریخچه شهر کاظمین ۳۴۰
- نقشه حرم کاظمین ۳۴۳
- مشخصات امام هفتم و نهم علیه السلام ۳۴۵
- فضیلت زیارت کاظمین ۳۴۶
- زیارت مختص امام موسی علیه السلام ۳۴۷
- زیارت مختص امام جواد علیه السلام ۳۵۴
- زیارت مشترک ۳۵۶
- زیارت وداع کاظمین ۳۵۷
- صحن جدید ۳۵۸
- عباى افتاده به خاک ۳۵۹

- قبله حاجات ۲۹۸
- احکام فقهی زیارت حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۹۹
- مقام دست راست ۳۰۰
- مقام دست چپ ۳۰۱
- نهر علقمه ۳۰۲
- رود فرات ۳۰۴
- مقام صاحب الزمان علیه السلام ۳۰۶
- خیمه گاه ۳۰۹
- تل زینبیه علیه السلام ۳۱۰
- زیارت عاشورا ۳۱۲

- تربت امام حسین علیه السلام ۳۱۶
- تسبیح تربت ۳۱۸
- مقام امام صادق علیه السلام ۳۲۰
- سایر اماکن و مقامات کربلا ۳۲۲
- مقام شیر فضه ۳۲۳
- حربین یزید ریاحی ۳۲۴
- عون بن عبدالله ۳۲۷
- طفلان مسلم ۳۲۸
- قطاره امام علی علیه السلام ۳۳۲
- آثار باستانی کربلا ۳۳۲
- مرثیه عربی فارسی ۳۳۴
- شعر وداع با کربلا ۳۳۶

- آداب زیارت حضرت سیدالشهدا علیه السلام ۲۶۶
- اذن دخول حرم ۲۶۸
- زیارت وارث ۲۷۱
- زیارت علی اکبر علیه السلام ۲۷۷
- زیارت سایر شهدا ۲۷۹
- حبیب بن مظاهر ۲۸۰
- سید ابراهیم مُجاب ۲۸۱
- قتلگاه ۲۸۲
- زیارت وداع سیدالشهدا علیه السلام ۲۸۳
- بوی سیب ۲۸۴
- نخل مریم علیه السلام ۲۸۵

- حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۸۶
- نقشه حرم حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۸۷
- مشخصات حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۸۹
- زیارت حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۹۱
- زیارت وداع حضرت ابوالفضل علیه السلام ۲۹۷

کربلا ۲۳۳

- تاریخچه شهر کربلا ۲۳۶
- نقشه شهر کربلا ۲۳۹
- طرح سفینه النجاة ۲۴۰
- مشخصات امام حسین علیه السلام ۲۴۳
- تاریخ بنای مرقد امام حسین علیه السلام ۲۴۴
- فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام ۲۴۸
- ایام مخصوص زیارت امام حسین علیه السلام ۲۴۹
- ثواب پیاده روی برای زیارت ۲۵۰
- انتفاضه شعبانیه ۲۵۱
- باب القبله ۲۵۲
- باب السندره ۲۵۳
- زمین کعبه و زمین کربلا ۲۵۴
- حائر حسینی ۲۶۲
- نماز مسافر در حرم امام حسین علیه السلام ۲۶۴

کوفه ۱۵۷

- تاریخچه کوفه ۱۵۸
- میثم تمار ۱۶۳
- خانه امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۶۶
- مسجد کوفه ۱۶۸
- اعمال مسجد کوفه ۱۷۴
- مناجات امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۹۵
- مسلم بن عقیل ۲۰۰
- مختار ۲۰۴
- هانی بن عروه ۲۰۶
- دارالاماره ۲۱۱
- مسجد سهله ۲۱۶
- اعمال مسجد سهله ۲۱۶
- مسجد زید ۲۲۸
- مسجد صعصعه ۲۳۰

- زیارت امین الله ۱۰۸
- زیارت سر مقدس امام حسین علیه السلام ۱۱۴
- زیارت وداع امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۱۷
- اماکن موجود در آستان امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۱۹
- صحن حضرت فاطمه علیه السلام ۱۲۶
- هنر نمایی های شیخ بهایی ۱۲۷
- اشعار شهريار ۱۳۰
- وادی السلام ۱۳۲
- حضرت هود علیه السلام ۱۳۶
- حضرت صالح علیه السلام ۱۳۷
- مقام صاحب الزمان علیه السلام ۱۳۸
- مقام امام زین العابدین علیه السلام ۱۳۹
- مرقد صافی صفای یمانی ۱۳۹
- قبور صحابه و تابعین ۱۴۱
- کمیل ۱۴۲
- مسجد حنّانه ۱۴۵
- بیت امام خمینی ۱۴۸
- کتابخانه های نجف ۱۴۹
- مساجد نجف ۱۵۰
- بنات الحسن ۱۵۰
- مدارس دینی نجف ۱۵۲
- مراجع تقلید نجف ۱۵۴

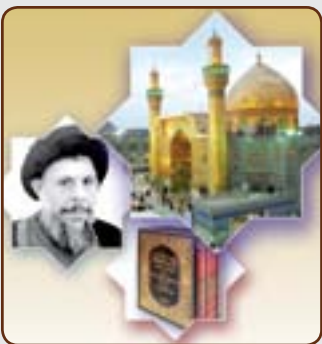
ادعیه و زیارات

۵۴۶	■ ادعیه و زیارات
۵۴۷	■ دعای کمیل
۵۵۵	■ دعای ندبه
۵۶۵	■ دعای توسل
۵۶۹	■ دعای عهد
۵۷۱	■ دعای عالیة المضامین
۵۷۶	■ زیارت جامعه کبیره
۱۰۸	■ زیارت امین الله
۲۷۱	■ زیارت وارث
۳۱۲	■ زیارت عاشورا
۴۱۵	■ زیارت آل یاسین
۵۸۷	■ فهرست منابع و مآخذ

۴۸۲	■ نماز جماعت
۴۸۴	■ نماز قضا در سفر
۴۸۵	■ روزه مسافر
۴۸۶	■ ثواب نماز در مساجد و حرم ائمه
۴۸۸	■ سوغات کربلا
۴۸۹	■ دُر نجف
۴۹۱	■ صلوات نامه
۴۹۶	■ برخی لغات مورد نیاز زائران
۵۰۲	■ چاوش خوانی

ستارگان حرم

علما و بزرگان مدفون در عتبات عالیات

۵۰۵	■ ستارگان حرم (نجف)
۵۳۸	■ ستارگان حرم (کربلا)
۵۴۰	■ ستارگان حرم (کاظمین)

۴۳۴	■ مشاهیر حله
۴۴۲	■ استان قادسیه
۴۴۴	■ استان میسان
۴۴۵	■ استان مثنی
۴۴۵	■ استان ذی قار
۴۴۶	■ استان بصره
۴۴۷	■ استان واسط
۴۴۸	■ استان نینوا
۴۵۰	■ پیامبران در عراق

آشنایی با همسایگان عراق

۴۵۲	■ آشنایی با همسایگان عراق
۴۵۳	■ ایران
۴۶۰	■ ترکیه
۴۶۱	■ سوریه
۴۶۴	■ اردن
۴۶۶	■ عربستان سعودی
۴۷۲	■ کویت

احکام

۴۷۴	■ احکام سفرهای زیارتی
۴۷۵	■ نماز مسافر
۴۷۶	■ اماکن تخییر
۴۷۸	■ احکام مسجد و حرم

۴۱۸	■ امامزاده سیدمحمد
۴۲۰	■ زیارت امامزادگان
۴۲۲	■ قبرهای خاندان عسکریین
۴۲۴	■ مسجد جامع سامرا
۴۲۴	■ مناره ملویه
۴۲۵	■ جامع ابودلف
۴۲۵	■ ابراهیم فرزند مالک اشتر

ره تویه ۴۲۷

آشنایی با سایر استان های عراق

۴۲۸	■ استان بابل
۴۲۹	■ شهر تاریخی حله
۴۳۰	■ مقام ابراهیم علیهِ السلام
۴۳۱	■ مسجد ردالشمس
۴۳۲	■ مقام صاحب الزمان

سامرا ۳۸۱

۳۸۳	■ نقشه حرم امامین عسکریین
۳۸۵	■ مشخصات امام دهم و یازدهم علیهِ السلام
۳۸۷	■ فضیلت زیارت عسکریین علیهِ السلام
۳۸۹	■ زیارت مشترک
۳۹۰	■ زیارت مختص امام هادی علیهِ السلام
۳۹۷	■ زیارت مختص امام عسکری علیهِ السلام
۴۰۴	■ زیارت نرجس خاتون علیهِ السلام
۴۰۸	■ زیارت حکیمه خاتون
۴۱۰	■ زیارت وداع عسکریین علیهِ السلام
۴۱۱	■ مشخصات حضرت مهدی علیهِ السلام
۴۱۲	■ سرداب مقدس
۴۱۳	■ زمان زیارت حضرت حجت علیهِ السلام
۴۱۴	■ کیفیت زیارت آن حضرت
۴۱۵	■ زیارت آل یاسین

بغداد ۳۶۱

۳۶۳	■ نقشه بغداد
۳۶۴	■ فضیلت مسجد بُراثا
۳۶۷	■ ثقة الاسلام کلینی
۳۶۸	■ نواب اربعه
۳۷۱	■ مشهد النذور
۳۷۱	■ سیدادریس
۳۷۲	■ سلمان فارسی
۳۷۳	■ زیارت سلمان فارسی
۳۷۵	■ حذیفه بن الیمان
۳۷۶	■ طاق کسری
۳۷۸	■ برخی از مشاهیر اهل سنت

سوره های مورد نیاز زائر در اماکن زیارتی عراق

سوره های: فاتحه - بقره (آیات ۲۵۵ تا ۲۵۷: آیه الكرسی) - یس - رحمن - فتح - ملک - اعلی - قدر - کافرون - نصر - اخلاص - فلق - ناس

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ①

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ② الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ③
مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ④ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ⑤
اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ⑥ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ⑦

سُورَةُ الْبَقَرَةِ آيَةُ الْكُرْسِيِّ 104-100

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ
عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ
وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ② لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ
فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ
بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ③
اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولِيَائُهُمُ الطَّغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ
إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ④

آيَةُ الْكُرْسِيِّ

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

سُورَةُ الْبُرْجِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَس ۝ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۝ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ۝ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ۝ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝ وَسَاءَ عَلَيْهِمْ أُنْذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنََ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ

سُورَةُ الْبُرْجِ

وَأَجْرِ كَرِيمٍ ۝ إِنَّا نَحْنُ غَنِيٌّ مَّا قَدَّمُوا وَءَاثَرَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ۝ وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ۝ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَهُكُم مُّرْسَلُونَ ۝ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ۝ قَالُوا رَبَّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَهُكُم لَمُرْسَلُونَ ۝ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝ قَالُوا إِنَّا نَطِيرُ نَا بِكُمْ لَيْنَ لَمْ تَنْتَهُوا لَتَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ قَالُوا طَرِكُكُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ۝ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ

سُورَةُ الْبُرْجِ

رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَاقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٠﴾ اتَّبِعُوا
مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ وَمَالِيَ لَا أَعْبُدُ
الَّذِي فطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٢﴾ أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً
إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٤٣﴾ إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٤﴾ إِنِّي ءَامَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٤٥﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَلَيْتُ قَوْمِي
يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٤٧﴾
* وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا
كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٤٨﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٤٩﴾ يَحْسَرَةُ عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ

يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٥٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمَا أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٥١﴾ وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ
﴿٥٢﴾ وَءَايَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيِّتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا
فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٥٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ
وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٥٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ
وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٥٥﴾ سُبْحَنَ الَّذِي
خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ
وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ وَءَايَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ
فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا
ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٥٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ

عَادَكَ الْعَرْجُونَ الْقَدِيمَ ٢٩ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ٣٠
وَءَايَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ ٣١ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ٣٢ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ٣٣ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ٣٤ وَإِذَا
قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
٣٥ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ ءَايَةٍ مِنْ ءَايَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا
مُعْرِضِينَ ٣٦ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ
أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ٣٧ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ ٣٨ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا الصَّيْحَةَ وَحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ
يَخِصِّمُونَ ٣٩ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ٤٠ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ
يَنْسِلُونَ ٤١ قَالُوا إِنَّا نَبِينَا مِنْ بَعْثِنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ
الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ٤٢ إِنْ كَانَتْ إِلَّا الصَّيْحَةُ
وَحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ٤٣ فَالْيَوْمَ لَا تظَلُمُ
نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تَجْزُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ٤٤
إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَكِهُونَ ٤٥ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ
فِي ظِلِّلٍ عَلَى الْأَرْبَابِ مُتَّكِئُونَ ٤٦ لَهُمْ فِيهَا فَكِهَةٌ
وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ ٤٧ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ ٤٨ وَامْتَزُوا

الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ نَعْهَدَ إِلَىٰ كُمْ بَنِي آدَمَ
 أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾ وَأَنْ
 اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ
 جِلاَ كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٧٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي
 كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٧٣﴾ أَصَلُّوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٧٤﴾
 الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ
 بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ
 فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿٧٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
 عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٧٧﴾
 وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٧٨﴾

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ ﴿٦٩﴾
 لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾
 أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا
 مِلِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾
 وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا
 مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ
 نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزَنكَ قَوْلُهُمْ
 إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا
 خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا
 مَثَلًا وَلَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ
 (٧٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ (٨٠) أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ (٨١) إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٨٢) فَسُبْحَنَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٨٣)

سُورَةُ الرَّحْمَنِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرَّحْمَنُ (١) عَلَّمَ الْقُرْآنَ (٢) خَلَقَ الْإِنْسَانَ (٣) عَلَّمَهُ الْبَيَانَ (٤) الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ (٥) وَالتَّجَمُّمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ (٦)

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ (٧) أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ (٨) وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ (٩) وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ (١٠) فِيهَا فَكْهَةٌ وَالتَّخْلُذَاتُ الْأَكَمَامُ (١١) وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ (١٢) فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ (١٣) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ (١٤) وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ (١٥) فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ (١٦) رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ (١٧) فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ (١٨) مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ (١٩) بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ (٢٠) فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ (٢١) يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ (٢٢) فَبِأَيِّ آيَةِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ (٢٣) وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ (٢٤)

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَمْعَشَرُ الْجِنُّ وَالْإِنْسُ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسِلُ عَلَيْكُمْ شَوَاطِئَ نَارٍ وَغُحَّاسٍ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ

ذُنُوبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ إِنْ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٤﴾ وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ﴿٤٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٦﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٨﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٠﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٢﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٤﴾ فِيهِنَّ قَصِيرَاتُ الْظُرْفِ

لَرِيطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ۝۵۶ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
 ۝۵۷ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ۝۵۸ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
 ۝۵۹ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ ۝۶۰ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
 تُكَذِّبَانِ ۝۶۱ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ۝۶۲ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
 تُكَذِّبَانِ ۝۶۳ مُدْهَامَتَانِ ۝۶۴ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
 ۝۶۵ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ۝۶۶ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝۶۷
 فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ۝۶۸ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝۶۹
 فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حَسَنَاتٌ ۝۷۰ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
 ۝۷۱ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ۝۷۲ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
 تُكَذِّبَانِ ۝۷۳ لَرِيطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ۝۷۴ فَبِأَيِّ

ءِ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝۷۵ مُتَّكِعِينَ عَلَى رُفُوفٍ خُضِرَ
 وَعَبَقَرِي حَسَنَاتٍ ۝۷۶ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝۷۷
 تَبَرَّكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَلِ وَالْإِكْرَامِ ۝۷۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۝۱ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ
 وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۝۲
 وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا ۝۳ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ
 الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝۴ لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

جَنَّتْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرُ عَنْهُمْ
سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ٥ وَيُعَذِّبُ
الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ
بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ٦ وَلِلَّهِ جُنُودُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ٧ إِنَّا
أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ٨ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
وَتَعَزَّزُوا وَتَتَّقُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ٩
إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ
أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى

بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسِيَّئُهُ أَجْرًا عَظِيمًا ١٠ سَيَقُولُ
لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا
فَأَسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِالسَّتِّهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ
فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ
نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ١١ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ
يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزِينَ ذَلِكَ فِي
قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ١٢ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ
بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ١٣ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ
وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ١٤ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا

أَنْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُّونا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ
أَنْ يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ
فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ١٥
قُلْ لِلْمُخْلَفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتَدْعُونَ إِلَى قَوْمٍ أُولَى بِأْسٍ شَدِيدٍ
تَقْتُلُونَهُمْ أَوْ يَسَامُونَ فَيَنْتَظِعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا
وَإِنْ تَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ١٦ لَيْسَ
عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ
وَمَنْ يَطْعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يَُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ١٧ * لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ
عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي

قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ١٨ وَمَغَانِمَ
كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ١٩ وَعَدَكُمْ اللَّهُ
مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ
النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا
مُسْتَقِيمًا ٢٠ وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا
وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ٢١ وَلَوْ قَتَلْتُمْ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَلَوْ لَا الْأَنْزِلَ لَمَا لَاحِدُونَ وَلِيَا وَلَا نَصِيرًا ٢٢ سُنَّةَ
اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ٢٣
وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ
بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ٢٤

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَالْهَدْيِ مَعَكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحَلَّهُ، وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ
مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَّعُوهُمْ فَتَصِيْبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ
بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيَدْخُلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾
لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ مُحْلِقِينَ رِءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ

لَا تَخَافُونَّ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ
فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ
الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ
تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجِدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ
فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي
الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ، فَفَازَرَهُ، فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى
عَلَى سَوْقِهِ، يَعِجِبُ الزَّرْعُ لِيُغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارُ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ
ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الْمَلِكِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَرَّكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝^١ الَّذِي خَلَقَ
الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ
۝^٢ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ
تَفَوُّتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ۝^٣ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ
يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ۝^٤ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ
الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ
السَّعِيرِ ۝^٥ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَيُسْأَلُونَ الْمَصِيرَ
۝^٦ إِذَا الْقَوَا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورٌ ۝^٧ تَكَادُ تَمَيَّزُ

مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝^٨
قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ
إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝^٩ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ
السَّعِيرِ ۝^{١٠} فَاعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ فَسُحِقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝^{١١} إِنَّ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝^{١٢}
وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝^{١٣} أَلَا
يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝^{١٤} هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۝^{١٥}
أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ۝^{١٦}
أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ

كَيْفَ نَذِيرٌ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾
 أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَقَتْ وَيَقْبِضْنَ مَا يَمْسِكُهُنَّ إِلَّا
 الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدُكُمْ
 يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِنَّ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمِنْ هَذَا
 الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ، بَلْ لَجُوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ
 يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ
 مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ
 وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي
 الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
 صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ
 بِهِ تَدْعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا
 فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ
 عَمَّنَا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسْتَاعِمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
 ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

سوره‌هایی که زینت بخش این کتاب شده‌اند، سوره‌هایی هستند که در سفر زیارتی عراق در مشاهد مشرفه تلاوت می‌شوند؛ در زیر به برخی موارد اشاره می‌شود:

۱. از آداب زیارت ائمه معصومین (علیهم‌السلام)، خواندن دو رکعت نماز است؛ که در رکعت اول بعد از حمد، سوره «یس» و در رکعت دوم بعد از حمد، سوره «الرحمن» خوانده می‌شود؛ البته در صورتی که برای آن امام نماز خاصی وارد نشده باشد و گرنه باید مطابق آنچه وارد شده عمل کرد. مثلاً در نماز امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در رکعت اول «الرحمن» خوانده می‌شود و در رکعت دوم «یس».
۲. از جمله اعمال در حرم امام حسین (علیه‌السلام) دو رکعت نماز است کنار سر مقدس آن حضرت که در رکعت اول بعد از حمد سوره «الرحمن» خوانده می‌شود و در رکعت دوم بعد از حمد سوره «ملک».
۳. در نماز مقام صاحب الزمان (عج) مسجد سهله بهتر است که در رکعت اول این نماز، بعد از حمد، سوره «فتح» و در رکعت دوم بعد از حمد، سوره «نصر» خوانده شود.
۴. دو رکعت نماز حاجت در مسجد کوفه وارد شده که در هر رکعت بعد از حمد، باید این سوره‌ها را بخوانند: «ناس»، «قلق»، «اخلاص»، «کافرون»، «نصر»، «قدر» و «اعلی»؛

سُورَةُ الْأَعْلَى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝ الَّذِي خَلَقَ فَسْوَى ۝ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ۝
وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى ۝ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ۝ سَنُقَرِّئُكَ
فَلَا تَنْسَى ۝ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ۝ وَنُيْسِرُكَ
لِلْيَسْرِ ۝ فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَى ۝ سَيَذَكِّرْ مَنْ يَخْشَى ۝
وَيَجْنِبُهَا الْأَشْقَى ۝ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ۝ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ۝ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ۝
بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۝ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ۝ إِنَّ
هَذَا الْفَى الصُّحُفِ الْأُولَى ۝ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ۝

سُورَةُ الْأَعْلَى

سُورَةُ الْقَدَرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝
لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝ تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا
بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ۝ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝

سُورَةُ الْكَافِرُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَأَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۝ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝
وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ۝
وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۝

سُورَةُ الْقَدْرِ

سُورَةُ الْبَصَرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۝ وَرَأَيْتَ النَّاسَ
يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَأَسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝

سُورَةُ الْفَلَقِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِنْ شَرِّ
غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝
وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

سُورَةُ النَّاسِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ
النَّاسِ ۝ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝ الَّذِي
يُؤْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝

ترك ديار به فوق دیدار یار
آمادگی برای سفر

• احکام و آداب سفر

■ پیش از سفر

این کارها پیش از سفر و در آغاز آن، مستحب است:

۱. طلب خیر از خداوند.
۲. اطلاع به دوستان و بستگان و طلب حلالیت از آنان.
۳. وصیت کردن، به خصوص نسبت به امور واجب.
۴. انتخاب همسفران مناسب و هم شأن از نظر اخلاقی و اقتصادی.^۱
۵. انتخاب زمان مناسب برای سفر؛ روز شنبه و پس از آن، روزهای سه شنبه و پنجشنبه مستحب است و روز جمعه، قبل از نماز جمعه مکروه است. اگر در سایر ایام هفته لازم شد به سفر برود، صدقه بدهد.^۲
۶. غسل کردن.^۳
۷. خواندن دعای سفر؛ آیات و سوره‌های قرآنی و دعا‌های دیگری که وارد شده است؛ از جمله آنها سوره قدر، آیه الکرسی و سوره‌های حمد، ناس و قل.
۸. صدقه دادن، که بهتر است هنگام سوار شدن به وسیله نقلیه انجام گیرد.

■ در هنگام سفر

۱. مستحب است زاد و توشه لازم و کافی همراه داشته باشد.
۲. با همسفران خود، با اخلاق نیکو رفتار کند.
۳. به افراد ضعیف و مریض در طول سفر کمک کند.
۴. به فقرا و مساکین محل، صدقه بدهد.^۴

۱. رسول الله ﷺ فرمود: «الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ نَخَسْتُ هِمَسْفِرَ انْتِخَابِ كُنْ، بَعْدَ قَدَمٍ فِي رَاحِ الْغَدَارِ». میزان الحکمة، ج ۵، ص ۲۴۸۴.
۲. امام صادق علیه السلام فرمود: «إِفْتَتَحَ سَفَرُكَ بِالصَّدَقَةِ وَآخُرُجَ إِذَا بَدَأَ لَكَ فَإِنَّكَ تَشْتَرِي سَلَامَةَ سَفَرِكَ». مسافرت خود را با صدقه آغاز کن و هرگاه که خواستی بیرون برو زیرا با صدقه دادن سلامت سفرت را می خری». میزان الحکمة، ج ۵، ص ۲۴۸۴.
۳. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الحج، فی آداب السفر، ص ۴۱۱.
۴. همان، ص ۴۱۱.

• دعای سفر

■ وقتی مسافر آماده سفر شد، غسل کند پس از آن دو رکعت نماز بگذارد و از خدا خیر خود را طلب نماید و آیه الکرسی بخواند و حمد و ثنای الهی بجا آورد و صلوات بر حضرت رسول و آل او بفرستد. سپس این دعا را بخواند:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْتَوْدِعُكَ الْیَوْمَ نَفْسِیْ وَ اَهْلِیْ وَ مَالِیْ وَ وُلْدِیْ وَ مَنْ کَانَ مِنْنِیْ بِسَبِیْلِ الشَّاهِدِ مِنْهُمْ وَ الْغَائِبِ اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا بِحِفْظِ الْاِیْمَانِ وَ احْفَظْ عَلَيْنَا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا فِی رَحْمَتِكَ وَ لَا تَسْلُبْنَا فَضْلَكَ اِنَّا اِلَیْكَ رَاغِبُونَ. اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَ کَاَبَةِ الْمُنْقَلَبِ وَ سُوءِ الْمَنْظَرِ فِی الْاَهْلِ وَ الْمَالِ وَ الْوَلَدِ فِی الدُّنْیَا وَ الْاٰخِرَةِ. اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَتُوْجِّهُ اِلَیْكَ هَذَا التَّوْجُّهَ طَلْبًا لِمَرْضَاتِكَ وَ تَقَرُّبًا اِلَیْكَ. [اَللّٰهُمَّ] فَبَلِّغْنِیْ مَا

اَوْمَلُّهُ وَ اَرْجُوْهُ فِیْكَ وَ فِیْ اَوْلِیَائِكَ یا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ. ■ مسافر پس از این دعا تسبیحات حضرت فاطمه (علیها السلام) بگوید و سوره حمد را از پیش رو و از جانب راست و از جانب چپ بخواند و همچنین آیه الکرسی را از سه جانب بخواند و بگوید:

اَللّٰهُمَّ اِلَیْكَ وَجَّهْتُ وَجْهَیْ وَ عَلَیْكَ خَلَّفْتُ اَهْلِیْ وَ مَالِیْ وَ مَا خَوَّلْتَنیْ وَ قَدْ وَثَّقْتُ بِكَ فَلَا تَحْیِبْنِیْ یا مَنْ لَا یُخِیْبُ مَنْ اَرَادَهُ وَ لَا یُضِیْعُ مَنْ حَفِظَهُ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ اٰلِهِ وَ احْفَظْنِیْ فِیْمَا غَبْتُ عَنْهُ وَ لَا تَكِلْنِیْ اِلَیْ نَفْسِیْ یا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ

■ سپس مسافر سوره توحید را یازده مرتبه و سوره اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ و آیه الکرسی و سوره ناس و سوره فلق را بخواند. و صدقه بدهد و سفر را آغاز کند.

■ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

سَافِرُوا تَصْحُوا وَتَزُقُوا

مسافرت کنید تا تندرست بمانید
و به شما روزی داده شود.

■ میزان الحکمة، ج ۵، ص ۲۴۸۴.

■ قَالَ الْإِمَامُ الصَّادِقُ ﷺ:

أَلْمُرَّةُ فِي السَّفَرِ

كَثْرَةُ الزَّادِ وَطَيِّبُهُ وَبَدَلُهُ لِمَنْ كَانَ مَعَكَ

وَكَتْمَانُكَ عَلَى الْقَوْمِ أَمْرُهُمْ بَعْدَ مَفَارِقَتِكَ إِيَّاهُمْ

وَكَثْرَةُ الْمِزَاحِ فِي غَيْرِ مَا يَسْخُطُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ.

مردانگی در سفر عبارت است از:

بخشیدن از توشه خود به همراهان،

و راز داری بعد از جدا شدن از آنان،

شوخی کردن به گونه‌ای که خشم خدا را همراه نداشته باشد،

■ میزان الحکمة، ج ۵، ص ۲۴۹۰.

■ امام صادق ﷺ: «لقمان به فرزندش فرمود:

هرگاه با عده‌ای همسفر شدی:

◀ در کارهای مربوط به خودت و آنها، با ایشان بسیار مشورت کن؛

◀ و به آنان بسیار تبسم نما؛

◀ در زاد و توشه‌ات نسبت به آنان بخشنده باش؛

◀ اگر تو را دعوت کردند قبول کن؛

◀ و اگر از تو کمک خواستند کمکشان کن؛

◀ و در سه چیز از آنان برتر باش:

خاموشی،

کثرت نماز

و بخشندگی در مرکب یا دارایی و یا توشه‌ای که همراه داری؛

◀ اگر در امر حقّی از تو شهادت خواستند، شهادت بده؛

◀ و اگر از تو مشورت و نظر خواستند، با تمام توان، اندیشه‌ات را برای آنان به کار گیر...

◀ اگر همسفرانت راه افتادند، تو نیز با آنان راه بیفت؛

◀ و اگر دیدی کار می‌کنند، تو نیز با آنان مشغول کار شو؛

◀ اگر صدقه یا قرضی دادند، تو نیز با آنان همراهی کن؛

◀ و از کسی که سَنَسْ از تو بیشتر است، حرف شنوی داشته باش...

◀ هرگاه اتراق کردی، پیش از آنکه بنشیند دو رکعت نماز بگزار...

◀ و هرگاه کوچ کردی نیز دو رکعت نماز بخوان؛

◀ و آن گاه با سرزمینی که در آن فرود آمده‌ای خداحافظی کن؛

و بر آن و مردمش درود فرست؛ زیرا هر سرزمینی را ساکنانی از فرشتگان است.»

■ میزان الحکمة، ج ۵، ص ۲۴۸۷.

• آداب زیارت

تشرّف به دیدار امامان معصوم علیهم السلام، چه در حال حیات آنان و چه پس از شهادت و هنگام زیارت قبور ائمه علیهم السلام آدابی دارد که آن را از دیدارهای معمولی جدا می کند. رعایت طهارت، ادب، متانت، توجّه، حضور قلب از جمله این آداب است.

■ شهید ثانی،^۱ آدابی را برای زیارت بیان می کند که خلاصه آنها چنین است:

- ◀ غسل کردن و با طهارت وارد حرم شدن.
- ◀ اذن دخول طلبیدن و با خشوع وارد شدن.
- ◀ رو به ضریح و پشت به قبله ایستادن و خواندن زیارتهای وارده.^۲
- ◀ خواندن دو رکعت نماز پس از زیارت.
- ◀ دعا کردن و طلب حاجت پس از نماز.
- ◀ خواندن قرآن و هدیه کردن ثواب آن به امام.
- ◀ حضور قلب داشتن و استغفار کردن از گناه.
- ◀ احسان و احترام به خادمان حرم.
- ◀ خواندن دعای وداع در آخرین زیارت.
- ◀ بهتر شدن نسبت به قبل از زیارت.
- ◀ زود خارج شدن از حرم پس از زیارت.
- ◀ پشت نکردن به ضریح هنگام خروج.
- ◀ پس از بازگشت به خانه، دوباره به حرم و زیارت رفتن.
- ◀ صدقه دادن به نیازمندان و نیز احسان به تنگدستان از سادات آن شهر.

۱. کتاب «دروس»، ج ۲، ص ۱۹

۲. مانند زیارت جامعه کبیره و زیارت امین الله که از معصومین علیهم السلام رسیده است و زیارت مخصوص هر امام.

■ در بعضی از منابع، آداب دیگری نیز برای زیات بیان شده است از جمله:^۱

- ◀ پوشیدن لباس پاک و تمیز که بهتر است سفید باشد.
- ◀ عطر زدن و خوشبو بودن.
- ◀ با آرامش و وقار حرکت کردن و گامها را کوتاه برداشتن.
- ◀ مشغول بودن به ذکر، در حال رفتن به زیارت، به خصوص ذکر «الله اکبر» و «الحمدلله».
- ◀ وارد شدن به حرم با پای راست.
- ◀ تکبیر گفتن پیش از زیارت، هنگام دیدن قبر مطهر.
- ◀ پرهیز از امور دنیایی و سخنان لغو بیهوده.

■ زیارت قبر سیدالشهدا علیه السلام نیز آدابی دارد، از جمله :

- ◀ عطر نزدن و سرمه نکشیدن؛ «وَلَا تَدْهِنُ وَلَا تَكْتَحِلُ حَتَّى تَأْتِيَ الْفُرَاتَ».^۲
- ◀ حرکت به سوی حرم با آرامش و متانت؛ «وَيَلْزِمُكَ التَّوْقِيرُ لِأَخْذِ مَا لَيْسَ لَكَ».^۳
- ◀ دیده از محرمات پوشاندن؛ «وَيَلْزِمُكَ أَنْ تَغُضَّ بَصَرَكَ».^۴
- ◀ پرهیز از خصومت و نزاع و سوگند زیاد.^۵
- ◀ کم سخن گفتن جز به خیر.
- ◀ پرهیز از شوخی و مزاح؛ «وَأَقِلَّ مِنَ الْكَلَامِ وَالْمِزَاحِ».^۶
- ◀ مصاحبت نیکو با همسفران؛ «يَلْزِمُكَ حُسْنُ الصَّحَابَةِ لِمَنْ يَصْحَبُكَ».^۷
- ◀ زیاد ذکر خدای گفتن؛ «وَأَكْثِرْ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى».^۸
- ◀ پا برهنه همچون بندگان حرکت نمودن؛ «وَأَمْسِ حَافِيًا وَأَمْسِ الْعَبْدَ الدَّلِيلَ».^۹

و ....

۱. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الحج، فی آداب السفر، ص ۴۱۱؛ و سراج الشیعه فی آداب الشریعه، ص ۲۴۱

و ص ۲۵۵؛ مفاتیح الجنان، آداب زیارت، ۲. کامل الزیارات، باب ۷۹ ۳. همان، باب ۴۸

۴. همان، باب ۴۸ ۵. همان، باب ۴۸ ۶. همان، باب ۷۹ ۷. همان، باب ۴۸

۸. همان، باب ۷۹ ۹. همان، باب ۴۹

• ایام زیارتی معصومین

- زیارت معصومین علیهم السلام در ایام خاصی بیشتر سفارش شده و ثواب بیشتری هم دارد.
- در روایات، هر يك از روزهای هفته، به پیامبر صلی الله علیه و آله و حضرات ائمه هدی علیهم السلام اختصاص یافته است:
- ◀ روز شنبه: زیارت حضرت رسول صلی الله علیه و آله
- ◀ روز یکشنبه: زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام و حضرت فاطمه علیها السلام
- ◀ روز دوشنبه: زیارت امام حسن و امام حسین علیهم السلام
- ◀ روز سه‌شنبه: زیارت امام سجّاد و امام باقر و امام صادق علیهم السلام
- ◀ روز چهارشنبه: زیارت امام موسی بن جعفر، امام رضا، امام جواد و امام هادی علیهم السلام
- ◀ روز پنجشنبه: زیارت امام حسن عسکری علیه السلام
- ◀ روز جمعه: زیارت حجة بن الحسن، امام عصر علیه السلام

• برخی از احکام زیارت

- ◀ نماز در حرم امامان علیهم السلام مستحب و بلکه بهتر از مسجد است.
- ◀ انسان باید ادب را رعایت کند و جلوتر از قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله و امام علیه السلام نماز نخواند و چنانچه نماز خواندن بی‌احترامی به صاحب قبر باشد، حرام است.^۱
- ◀ حرم اباعبدالله الحسین علیه السلام و مسجد کوفه و مسجد الحرام و مسجد النبی چهار مکانی هستند که مسافر می‌تواند در آنها نماز را تمام یا شکسته بخواند.
- ◀ برای رفتن به حرم امامان علیهم السلام، و حتی امامزادگان مستحب است انسان وضو بگیرد.^۲
- ◀ بنابر احتیاط واجب، جنب و حائض و نفساء نباید در حرم امامان علیهم السلام و مسجد توقف کند، ولی در حرم امامزادگان اشکال ندارد.^۳

۱. توضیح المسائل، م ۸۴

۲. توضیح المسائل، م ۳۲۲

۳. توضیح المسائل، م ۳۵۵

زیارت نیابتی

■ زیارت کردن به نیابت از دیگران (چه آنان که از دنیا رفته‌اند و چه کسانی که در قید حیات هستند) مستحب است و «نائب» و «منوب‌عنه»^۱ هر دو از ثواب آن بهره‌مند خواهند شد.

در حدیث است که داود صرمی به امام حسن عسکری (علیه السلام) عرض کرد: من پدر شما را زیارت کردم و ثوابش را برای شما نیت کردم. امام فرمود: «لَكَ مِنَ اللَّهِ أَجْرٌ وَ ثَوَابٌ عَظِيمٌ وَمِنَّا الْمَحْمَدَةُ»

برای شما از جانب خداوند اجر و ثواب عظیم است و از جانب ما حمد و ثنا.^۲ ■ در روایت دیگری می‌خوانیم که از بعضی از ائمه (علیهم السلام) سؤال کردند: آیا کسی که دو رکعت نماز می‌خواند، یا یک روز روزه می‌گیرد، یا حج یا عمره‌ای به جا می‌آورد، یا رسول گرامی و یا یکی از ائمه (علیهم السلام) را زیارت می‌کند و ثواب آن را به پدر و مادر یا برادر دینی خود هدیه می‌کند، برای خود او نیز ثوابی هست؟ در پاسخ به این سوال فرمودند: ثواب آن عمل به «منوب‌عنه» هم می‌رسد بدون آن که از ثواب خودش چیزی کاسته شود.^۳

■ «شیخ طوسی» در «تهذیب» می‌گوید:

نائب در آخر زیارتش این سلام را نیز بگوید:^۴

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ عَنْ فُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ
أَتَيْتُكَ زَائِرًا عَنْهُ فَاشْفَعْ لَهُ عِنْدَ رَبِّكَ»

و به جای فُلَانِ بِنِ فُلَانِ، اسم شخص مورد نظر و پدرش را بیاورد.

■ کسی که بخواهد از سوی همه برادران ایمانی و یا گروه خاصی به نیابت زیارت کند، پس آنها را به زیان یا در قلب خود نیت می‌کند، و زیارت را به نیابت از سوی آنها می‌خواند سپس دو رکعت نماز زیارت را به جای آورده و می‌گوید:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ زُرْتُ هَذِهِ الزَّیَّارَةَ وَ صَلَّیْتُ هَاتِیْنِ
الرَّكَعَتَیْنِ وَ جَعَلْتُ ثَوَابَهُمَا (هِدِیَّةً مِّنِّیْ اِلَیْ
مَوْلَايَ - مثلا بگوید موسی بن جعفر (علیه السلام)) عَنْ جَمِیْعِ
اِخْوَانِی الْمُؤْمِنِیْنَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ عَنْ جَمِیْعِ
مَنْ اَوْصَانِی بِالزَّیَّارَةِ وَ الدُّعَاءِ لَهُ - اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ
ذٰلِكَ مِنِّیْ وَ مِنْهُمْ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ

اگر بعد از مراجعت به هر کدام از برادران ایمانی خود بگوید من از سوی تو، امام (علیه السلام) را زیارت کردم، دروغ نگفته است.^۵

۱. «مُتَوَبَّعُهُ»، یعنی کسی که زائر، به نیابت او زیارت می‌کند:

پدر، مادر، برادر دینی یا هر کس دیگر.

۲. بحار الانوار، ج ۹۹، ص ۲۵۶، ح ۳.

۳. همان، ج ۸۵، ص ۳۱۱ و ۳۱۳.

۴. تهذیب، ج ۶، ص ۱۰۵.

۵. نبراس الفائزین فی زیارة امیر المؤمنین (علیه السلام)، علی اکبر مهدی پور

به نقل از مصباح الزائر، سید بن طاووس، ص ۵۱۶

نماز برای گذشتگان

■ مرحوم علامه مجلسی می‌فرماید:

در حدیث صحیحی آمده است که امام صادق (علیه السلام) در هر شب، برای فرزند خود، و در هر روز، برای پدر و مادر خود، دو رکعت نماز می‌خواندند، در رکعت اول سوره «انا انزلنا» و در رکعت دوم سوره «کوثر». (و به روح آنان هدیه می‌کردند).

■ در حدیث دیگری از امام صادق (علیه السلام)

نقل شده است که:

ثواب اعمال خیری که

برای مردگان انجام می‌شود،

هم برای مرده نوشته می‌شود

و هم برای کسی که آن را انجام داده است.^۱

۱. مفتاح نوبین ص ۱۱۹۶
به نقل از زاد المعاد ص ۵۷۳ و ۵۷۴

نماز زیارت و نماز هدیه

خواندن نماز زیارت تنها برای ائمه معصومین (علیهم السلام) و برخی همچون آدم و نوح و حضرت عباس و یا شهدای کربلا وارد شده و برای سایرین اگر پس از زیارت قبورشان نمازی خوانده می‌شود خوب است به نیت هدیه و اهدای ثواب به روح آنان باشد. بنابر این خواندن نماز و هدیه آن به روح هریک از امامزادگان، اولیای الهی، علما، پدر و مادر، دوستان و بستگان بلا اشکال است و دارای ثواب و اجر معنوی.

عراق
iraq

عراق

با نام رسمی جمهوری عراق

(به عربی: (الجمهورية العراقية)

از کشورهای خاورمیانه و جنوب غرب آسیاست.

■ پایتخت عراق، شهر بغداد است.

■ این کشور از جنوب با عربستان سعودی و کویت، از غرب با

اردن و سوریه، از شرق با ایران و از شمال با ترکیه همسایه است.

■ عراق در جنوب مرز آبی کوچکی با خلیج فارس دارد و دو رود

مشهور دجله و فرات که منشأ تمدن‌های باستانی بین‌النهرین

در طول تاریخ این کشورند از شمال کشور به جنوب آن روان

هستند و با پیوستن به رود کارون، اروندرود را تشکیل داده و به خلیج فارس می‌ریزند.

■ پهناوری عراق ۴۳۸،۳۱۷ کیلومتر مربع است (۵۸ام، حدود یک چهارم ایران).

■ بیش‌تر سرزمین عراق پست و هموار و گرمسیری است. غرب عراق کویر است و

شرق آن جلگه‌های حاصلخیز. ولی بخشی از کردستان عراق (شمال شرق) کوهستانی

و سردسیر می‌باشد. عراق یکی از بزرگ‌ترین کشورهای دارای منابع نفت می‌باشد.

■ جمعیت عراق حدود ۳۰ میلیون نفر است (آمار ۱۳۸۶).

■ عراق محل زندگی و شهادت ۶ امام شیعه است و شهرهای نجف، کربلا، کاظمین

و سامرا زیارتگاه شیعیان جهان است.

■ عراق دارای تمدن و فرهنگ دیرینه و پُرباری است. سومریان، اکدی‌ها و آشوری‌ها

نخستین تمدن‌های باستانی عراق را چند هزار سال پیش از میلاد بنیاد نهادند. در دوران

پیش از اسلام، عراق کنونی جزئی از ایران بود. پس از اسلام عراق مرکز حکومت

درازمدت خلافت عباسی شد. از نیمه قرن دهم تا پایان قرن سیزدهم هجری شمسی،

عراق تحت حکومت امپراتوری عثمانی قرار داشت. عراق در سال ۱۲۹۸ (۱۹۱۹) از

عثمانی جدا شد و به سرپرستی بریتانیا درآمد و در سال ۱۳۱۱ (۱۹۳۲) استقلال یافت.

● مسیرهای تشرّف
به عتبات عالیات

اطلاعات عمومی کشور عراق

- نام رسمی: جمهوری عربی عراق
- نام محلی: «الجمهورية العربية العراقية» Iraq
- پایتخت: بغداد، جمعیت ۷,۱۴۵,۴۷۰ نفر با حومه (۲۰۰۹)
- روز ملی: انتفاضه شعبانیه = هفدهم شعبان ۱۴۱۱ هـ.ق، ۱۳۷۰ هـ.ش، ۱۹۹۱ م،
- نوع حکومت: جمهوری چند حزبی
- رئیس حکومت: جلال طالبانی
- رئیس دولت: نوری المالکی
- قوه مقننه: قانون اساسی موقت در سال ۱۹۶۸، آخرین تغییرات سال ۱۹۹۵؛ مجلس ملی با ۲۲۰ عضو انتخابی و ۳۰ عضو انتصابی رئیس جمهور به مدت ۴ سال
- مساحت: ۴۳۸۳۱۷ کیلومتر مربع (شصت و پنجمین کشور جهان)
- جمعیت (۲۰۰۹): ۲۸ ۹۴۵ ۶۵۷ نفر (چهل و دومین کشور جهان)
- تراکم جمعیت: ۶۶ نفر در کیلومتر مربع
- میزان رشد طبیعی جمعیت (۲۰۰۹): ۳۰/۱ نفر در هر هزار نفر
- امید به زندگی (۲۰۰۹): ۶۹/۹۴٪؛ مردان ۶۸/۶ سال، زنان ۷۱/۳۴ سال
- توزیع سنی (۲۰۰۹): ۱۴- سال: ۳۸/۸٪؛ ۶۴-۱۵ سال: ۵۸/۲٪؛ ۶۵ سال و بالاتر: ۳٪
- جمعیت شهری (۲۰۰۶): ۶۷٪
- میزان با سواد (۲۰۰۰): ۷۴/۱۵٪؛ مردان ۸۴/۱٪، زنان ۶۴/۲٪
- تعداد پزشک (۱۹۹۸): ۱۱,۰۴۶ نفر (هر ۱۹۳۷ نفر یک پزشک)
- نژاد: عرب: ۷۵-۸۰٪، کرد: ۲۰-۱۵٪، ترکمن، آشوری و غیره: ۵٪
- دین: مسلمان: ۹۷٪ (شیعه: ۶۵-۶۰٪؛ سنی: ۳۷-۳۲٪) مسیحی و غیره: ۳٪
- زبان: عربی (زبان رسمی) و کردی
- واحد پول: دینار عراق (ID = 1000) فلس؛ يك دینار = ۱۱ ریال
- تقسیمات کشوری: ۱۸ استان
- میزان بیکاری (۲۰۰۹): ۱۲٪
- کد تلفن عراق: ۰۰۹۶۴

اطلاعات از کتاب: شناسنامه کشورهای جهان - ص ۷۳ + به روز رسانی از طریق اینترنت

تاریخ عراق

حدود ۲۰۰۰ سال پیش از میلاد، سومریان، اکدی‌ها، آشوری‌ها، اموری‌ها، و کلدانی‌ها نخستین اقوامی بودند که حکومت‌هایی را در بین‌النهرین تشکیل دادند. از پادشاهان نامدار این دوره، حمورابی است. قانون‌نامه او نخستین قانون مکتوب و مدون جهان محسوب می‌گردد. پایتخت حمورابی شهر بابل بود که بزرگترین و آبادترین شهر دنیای باستان به شمار می‌رفت.

حدود ۵۰۰ سال پیش از میلاد، کوروش، شاهنشاه هخامنشی، مرکز و شمال بین‌النهرین را به قلمرو ایران ملحق کرد و عراق کنونی یکی از ایالات ایران شد.

پس از هخامنشیان سلوکیان، اشکانیان، و ساسانیان بر عراق حکومت کردند. در دوره ساسانی، عراق اهمیت بسیاری یافت و پایتخت شاهنشاهی ایران، یعنی تیسفون در بین‌النهرین قرار داشت. ایوان مداین (طاق کسری) از آثار این دوره است.

سال ۱۷ هـ.ق به هنگام ظهور اسلام، فاتحان مسلمان در زمان خلیفه دوم، حکومت ساسانی را از بین بردند و عراق، جزئی از قلمروی اسلامی شد.

سال ۳۵ هـ.ق امیرالمؤمنین علی علیه السلام مرکز حکومت اسلامی را از حجاز به کوفه انتقال داد؛ به این ترتیب عراق اهمیتی بسیار یافت. سه جنگ بزرگ جمل، صفین و نهروان در این زمان به وقوع پیوست.

سال ۴۰ هـ.ق امیرالمؤمنین علی علیه السلام در مسجد کوفه به شهادت رسید.

از سال ۴۱ تا ۱۳۲ هـ.ق. سرزمین عراق با حکومت سفیانی و مروانی، بستر حادثه‌های فراوانی شد.

سال ۶۱ هـ.ق در دهم محرم (عاشورا)، واقعه طف اتفاق افتاد و امام حسین علیه السلام با ۷۲ تن از بستگان و اصحابش در کربلا به شهادت رسیدند.

سال ۶۴ هـ.ق قیام توأیین پدید آمد، و خون توبه‌کنندگان عراقی بر این سرزمین جاری شد.

• برج ملوئیه

• منصور دوانیقی

• ملک فیصل اول

• ملک غازی

• ملک فیصل دوم و
دانش‌اش عبدالاله

◀ سال ۶۶ هـ. ق مختار بن ابوعبیده ثقفی، با جلب حمایت محمد حنفیه (فرزند امام علی علیه السلام) شیعیان را گرد خود جمع کرد و دست به قیام زد. قاتلان امام حسین علیه السلام و یارانش را دستگیر و مجازات کرد.

◀ سال ۱۲۲ هـ. ق زید بن علی، (نوه امام حسین علیه السلام) به خونخواهی جدش امام حسین علیه السلام علیه هشام بن عبدالملک، خلیفه اموی قیام کرد.

◀ سال ۱۳۲ هـ. ق عباسیان جای حکومت اموی را گرفتند. ابوالعباس نخستین خلیفه عباسی بود که در کوفه به خلافت نشست.

◀ ۱۴۵ هـ. ق. منصور دوانیقی، پایتخت عباسی را به شهر نوین بغداد انتقال داد. بغداد روستایی در کنار رود دجله و نزدیک تیسفون (مداین) بود.

◀ سال ۳۳۴ هـ. ق آغاز حکومت آل بویه که تا سال ۴۴۷ هـ. ق (بیش از یک قرن) ادامه داشت. فرمانروایان آل بویه نسبت به برپایی مراسم عاشورا و عید غدیر، تقویت و ترویج مذهب شیعه در عراق، ساخت مقابر شیعه، به ویژه حرم امام علی علیه السلام و امام حسین علیه السلام، سهم به سزایی داشتند.

◀ سال ۶۵۶ هـ. ق حکومت عباسی با یورش هلاکو خان مغول از بین رفت. اواخر قرن ۹ هجری، شاه اسماعیل اول (صفوی)، عراق را مجدداً جزئی از ایران کرد.

◀ سال ۹۸۵ هـ. ق پس از مرگ شاه تهماسب یکم، عراق به دست حکومت عثمانی افتاد. و یکی از ایالت‌های عثمانی محسوب شد.

◀ سال ۱۹۱۰ م (۱۲۹۸ هـ. ق) پس از فروپاشی عثمانی، کشور عراق به تصرف استعمار انگلستان درآمد.

◀ سال ۱۹۲۰ م قیام مردم عراق علیه سلطه انگلیس به رهبری سید مهدی حیدری، میرزا محمد تقی شیرازی و شیخ مهدی خالصی.

◀ ۱۹۲۴ م آغاز پادشاهی ملک فیصل اول در عراق.

◀ سال ۱۳۴۰ هـ. ق. سید هبة الدین شهرستانی، رئیس دیوانعالی کشور شد.

◀ ۱۹۴۷ م اعلام استقلال عراق از سوی سازمان ملل.

• مجسمه تاریخی شیر بابل

• میرزا محمد تقی شیرازی

• شیخ مهدی خالصی

• سید هبة الدین شهرستانی

• ملک فیصل دوم

• نخست وزیر نوری سعید

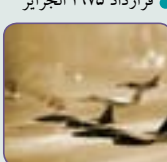
• عبد السلام عارف

• میشل علفق

• تئوریسین حزب بعث

• حمله عراق به کویت

◀ سال ۱۹۵۸ م کودتای عبدالکریم قاسم علیه ملک فیصل دوم و اعلام جمهوری.

◀ ۱۹۶۳ م کودتای عبد السلام عارف و کشته شدن عبدالکریم قاسم.

◀ سال ۱۹۶۶ م عبدالسلام عارف در یک سانحه هوایی کشته شد و برادرش عبدالرحمن عارف به جای وی نشست.

◀ سال ۱۹۶۸ م احمدحسن البکر با کودتا، از طریق حزب بعث، به رهبری میشل علفق، حکومت عراق را به دست گرفت.

◀ سال ۱۹۷۴ م با استعفای حسن البکر، صدام حسین رئیس جمهور عراق شد.

◀ سال ۱۹۷۵ م قرارداد الجزایر، بین ایران و عراق، برای تعیین مرزهای آبی و خاکی بسته شد.

◀ سال ۱۹۸۰ م با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، صدام قرارداد الجزایر را پاره کرد.

◀ سال ۱۹۸۱ م صدام به گمان فتح ۳ روزه، به ایران یورش برد و جنگی ۸ ساله را به این کشور تحمیل کرد.

◀ سال ۱۹۹۱ م حمله صدام به کشور کویت.

◀ سال ۲۰۰۳ م حمله نیروهای ائتلاف به ریاست آمریکا و اشغال عراق و سرنگونی صدام.

◀ سال ۲۰۰۴ م دستگیری صدام.

◀ سال ۲۰۰۵ م انتخابات و تشکیل دولت به ریاست جمهوری جلال طالبانی و نخست وزیر ابراهیم جعفری.

◀ سال ۲۰۰۶ م اعدام صدام توسط دولت عراق به نخست وزیر نوری المالکی.

گفتنی است که از زمان اشغال عراق توسط آمریکا، بیش از یک میلیون عراقی در پی حملات اشغال گران و بمب گذاری ها و عملیات انتحاری گروه های افراطی و وهابیون از جمله القاعده در عراق کشته شده اند.

• عبدالکریم قاسم

• عبد الرحمن عارف

• احمد حسن البکر

• جنگ تحمیلی عراق علیه ایران

• اعدام صدام

• پول عراق

واحد پول کشور عراق، «دینار» است. و جمع عربی آن «دنانیر» است. این واژه از دیناریوس که واحد پول امپراتوری روم بود، گرفته شده است. ارائه دینار توسط بانک مرکزی عراق انجام می‌گیرد. دینار عراقی از سال ۱۹۳۱ به گردش افتاد و از آن زمان تاکنون چند نوع وجود داشته و به کار رفته است. سابقاً واحد پول عراق «درهم» بود که به صورت سکه رواج داشت ولی امروزه دیگر سکه در عراق رواج ندارد.

• فاصله شهرها از یکدیگر

دهوک	موصل	اربیل	سلیمانیه	سامرا	تکرت	کرکوک	بغداد	رمادی	حله	کربلا	کوت	نجف	ناصریه	عماره	سماوه	دیوانیه	بصره
۶۹	۸۴	۲۰۲	۳۱۵	۵۲	۱۱۲	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۱۵۳	۲۸۸	۲۹۶	۳۱۵	۵۲	۱۱۲	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۳۵۵	۲۸۴	۲۹۶	۳۱۵	۵۲	۱۱۲	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۳۵۶	۲۸۴	۲۹۶	۳۱۵	۵۲	۱۱۲	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۲۹۰	۲۲۱	۲۰۵	۲۲۱	۵۲	۱۱۲	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۲۴۸	۱۷۷	۹۳	۱۰۹	۲۰۱	۱۱۲	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۵۳۱	۳۹۳	۳۰۸	۲۶۷	۱۹۶	۲۴۱	۲۱۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۴۶۵	۳۹۶	۳۵۰	۳۳۱	۱۱۰	۱۷۵	۲۵۵	۶۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۵۷۵	۵۰۶	۴۶۰	۴۴۲	۲۱۹	۲۸۵	۳۶۵	۱۷۶	۱۱۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۵۶۵	۴۹۶	۴۷۱	۴۳۱	۲۱۷	۲۷۵	۳۵۵	۱۶۶	۱۰۰	۲۱۰	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۵۸۳	۵۰۴	۴۶۸	۴۴۹	۲۲۰	۲۹۳	۳۷۲	۱۸۴	۱۰۸	۲۱۸	۴۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۶۳۷	۵۸۸	۵۵۲	۵۰۳	۳۶۲	۳۴۷	۴۲۷	۲۳۸	۱۷۲	۲۸۲	۲۷۲	۲۸۰	۲۷۲	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۶۲۶	۵۵۷	۵۱۱	۴۹۲	۲۸۷	۳۳۶	۴۱۶	۲۲۷	۱۶۱	۲۷۱	۶۱	۷۸	۳۳۳	۲۷۳	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹
۸۴۰	۷۷۱	۷۲۵	۷۰۶	۲۱۲	۵۵۰	۶۳۰	۴۴۱	۳۷۵	۴۸۵	۳۱۷	۱۸۷	۲۵۸	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹	۴۸۹
۸۳۱	۷۶۲	۷۱۶	۶۹۷	۵۲۶	۵۴۱	۶۲۱	۴۳۲	۳۶۶	۴۷۶	۴۶۶	۱۹۷	۲۵۷	۳۳۳	۲۵۸	۳۸۴	۴۸۹	۴۸۹
۷۳۵	۶۶۶	۶۲۰	۶۰۱	۳۷۲	۴۴۵	۶۲۵	۳۳۶	۲۷۱	۳۸۰	۱۷۰	۲۱۲	۲۹۲	۱۵۵	۴۸۹	۳۸۴	۴۸۹	۴۸۹
۶۴۶	۵۷۷	۵۲۱	۵۱۲	۳۰۹	۴۶۷	۴۳۶	۳۴۷	۱۸۱	۲۹۱	۸۱	۱۲۳	۳۵۳	۶۵	۵۴۶	۴۸۹	۴۸۹	۴۸۹
۱۰۱۴	۹۴۵	۸۹۹	۸۸۰	۶۵۵	۷۲۴	۸۰۴	۶۰۵	۵۴۹	۶۵۹	۴۸۳	۳۷۷	۴۶۷	۲۰۸	۱۸۲	۳۱۳	۴۰۲	۴۰۲

• تقسیمات کشوری عراق

استان	جمعیت
انیبار	۱,۰۸۹,۰۰۰
بابل	۱,۰۵۱,۰۰۰
بغداد	۷,۱۴۵,۰۰۰
بصره	۱,۹۱۲,۰۰۰
دهوک	۵۰۵,۰۰۰
ذی قار	۱,۵۱۹,۰۰۰
دیاله	۱,۵۶۰,۰۰۰
اربیل	۱,۵۴۲,۰۰۰
کربلا	۸۸۷,۰۰۰
هیسان	۸۲۲,۰۰۰
مثنی	۶۱۵,۰۰۰
نجف	۱,۰۸۱,۰۰۰
نیوا	۲,۸۱۱,۰۰۰
قاندسیه	۹۹۰,۰۰۰
صلاح الدین	۱,۱۹۱,۰۰۰
سالماتیه	۱,۸۹۳,۰۰۰
تیمم	۹۵۲,۰۰۰
واسط	۱,۰۵۵,۰۰۰
جمعیت عراق	۲۹,۶۸۲,۱۰۰

۱۴۵۸ کیلومتر مرز با ایران

۱۸۱ کیلومتر مرز با اردن

۲۴۰ کیلومتر مرز با کویت

۸۱۴ کیلومتر مرز با عربستان سعودی

۶۰۵ کیلومتر مرز با سوریه

۳۵۲ کیلومتر مرز با ترکیه

شهرهای بزرگ عراق به ترتیب:

بغداد

بصره

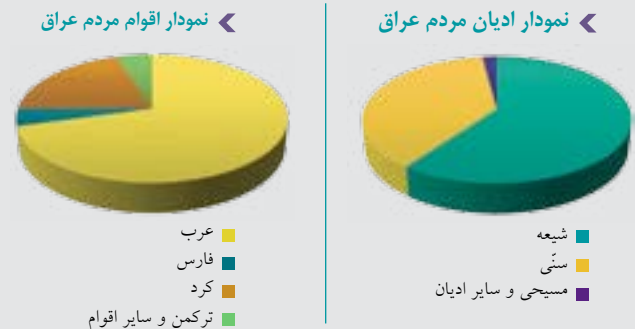
موصل

اربیل

موقعیت کشور عراق در منطقه خاور میانه

• تقسیمات قومی و مذهبی عراق

عرب‌های شیعه: شیعیان که اکثریت جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند، بیشتر در جنوب عراق ساکنند.

عرب‌های سنّی: عرب‌های سنّی ۲۰٪ جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند، از نظر جغرافیایی، در بخش شمالی کشور تمرکز یافته‌اند.

کردها: اکثر جمعیت کرد عراق، امروز در مناطق کوهستانی شمال شرق کشور سکونت دارند. سلیمانیه و موصل، کانون اصلی آنها محسوب می‌شود. اکثر آنان سنّی شافعی هستند.

سایر اقلیت‌ها: در شهرهای شمالی، ترک زبان‌هایی زندگی می‌کنند که مردم محلی، آنان را **ترکمن** می‌خوانند. این افراد ۲ تا ۳ درصد مردم عراق را تشکیل می‌دهند.

تا سال ۱۹۵۱ م، جمعیت غیرمسلمان عراق تقریباً ۶٪ کل جمعیت را تشکیل می‌داد، که یهودیان بیشترین بودند. با اشغال فلسطین و تأسیس دولت اشغالگر اسرائیل در سال ۱۹۴۸ م تقریباً تمامی یهودیان مهاجرت کردند. مسیحیان که بیشتر پیرو کلیسای کلدانی هستند، حدود ۳٪ جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند.

جمعیت عراق از نظر مذهبی به دو فرقه بزرگ اسلامی یعنی **شیعه و سنّی** تقسیم می‌شوند.

حدود ۶۰٪ مردم عراق شیعه، ۳۷٪ سنّی و ۳٪ پیروان سایر ادیان (مسیحیان، یهودیان، آشوریان و...) هستند.

از نظر نژاد، اقوام مختلفی در عراق زندگی می‌کنند: ۷۰٪ **عرب**، ۲۰٪ **کرد**، ۴٪ **فارسی** و ۵٪ **ترکمن آشوری** و سایر اقوام.

در سنوات متمادی، عده‌ای از مردم ایران به آن‌جا مهاجرت کرده‌اند و به واسطه وجود اعتبار مقدّسه، شیعیان به این سرزمین مسافرت می‌کنند.

با آن‌که زبان رسمی کشور عراق، عربی است، با این وجود به زبان‌های کردی، ترکی و فارسی نیز صحبت می‌شود.

زبان‌های دیگر نیز مانند آرامی، عبری و سریانی وجود دارند که ویژه معابد هستند لکن تمام این زبان‌ها در زبان رسمی که عربی است مستهلک گردیده و دین رسمی اسلام است.

